2. ÜNİTE

SÜNNETİN KONUMU

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Allah’ın (c.c.), insanlara peygamberler göndermesinin sebepleri ne olabilir? Tartışınız.

2. Bir Kur'an-ı Kerim fihristinden yararlanarak peygamberlerin görevleri ile ilgili ayetleri bulunuz.

3. Allah (c.c.) tüm elçilerine kitap indirmiş midir? Kendisine kitap verilmeyen bir peygambere de Allah (c.c.) vahiy göndermiş olabilir mi? Tartışınız.

1. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) Olan İhtiyaç

La İlahe İllallah Muhammedun Resulullah

DEĞERLENDİRELİM

Peygamberlerin başlıca özelliklerinin yazıldığı bu tabloda yer alan kavramların anlamlarını öğrenelim. Peygamberlerin bu vasıflara sahip olması, görevlerini yerine getirmeleri için ne ölçüde önemli olabilir? Değerlendirelim.

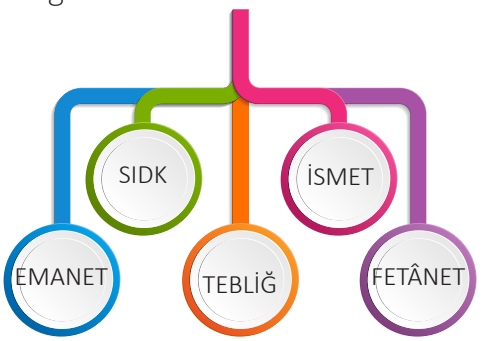

Sünnetin dindeki konumunu, önemini ve Kur'an'ın yanında yerinin ne olduğunu bilip öğrenmek için öncelikle peygamberlik makamını, peygambere olan ihtiyacı, özelde de Resul-i Ekrem Efendimizin Allah (c.c.) katındaki makamını ve değerini tanımak, anlamak ve bilmek gerekir. Bütün bunları yaparken başvuru kaynağımızın Kur'an-ı Kerim olması büyük önem taşır. Efendimizin Kur'an'daki konumunu belirleme, aynı zamanda onun sünnetinin konumunu ve değerini de belirlemenin temelini teşkil eder.

Kur'an'da Nebî (peygamber), Resul (elçi), Mürsel (gönderilmiş kişi) gibi isimlerle anılan peygamberler, Allah'tan (c.c.) aldıkları bilgi, haber, emir ve yasakları insanlara ulaştırmakla görevlidirler. Allah Teâlâ, elçilerini insanlar arasından seçmiş, vahiylerini bir melek aracılığıyla bildirmiştir. Hz. Muhammedin, Allah'ın (c.c.) elçisi olduğu Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade edilir: **"Muhammed içinizden hiçbir erkeğin babası değildir. Fakat o, Allah'ın elçisidir ve bütün peygamberlerin sonuncusudur."**[1]

Allah (c.c.), kullarına doğru yolu göstersinler, hak yoldan sapmışlara yeniden kılavuzluk etsinler ve onları uyarsınlar diye daima peygamberler göndermiştir. Bu peygamberlerden bir kısmının adları Kur'an-ı Kerim'de anılmıştır. Peygamberlerin bazılarına vahiy yoluyla kitaplar verilmiş, bazıları ise daha önceki peygamberlere gönderilmiş olan kitaplarla amel etmişlerdir. Peygamberlerin ilki Hz. Âdem, sonuncusu ise peygamberimiz Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'dir: **"Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik."**[2] **"Biz seni bütün insanlara bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik."**[3]

Son nebî ve son Resul olan Peygamber Efendimizin getirdiği Kur'an, bütün peygamberleri ve onlara Allah (c.c.) katından indirilen kitapları tasdik edip doğrular ve bu suretle onlara şahitlik eder. Şu var ki Kur'an-ı Kerim, daha önce gönderilmiş olan diğer kitapların hükmünü

1 Ahzâb suresi, 40. ayet.
2 Âl-i İmrân suresi, 144. ayet.
3 Enbiyâ suresi, 107. ayet.

kaldırır. Bu durum, hem Kur'an'ın son kitap olması hem de önceki kitapların tahrif edilmiş olması sebebiyledir.

"Kur'an-ı Kerim'i sana, gerçeğin ta kendisi ve önceki ilahî kitapları doğrulayıcı olarak parça parça indiren Allah'tır. Tevrat ve İncil'i de O indirmiştir."[4]

Bütün peygamberlerde müşterek olan birtakım özellikler vardır. Bunların başlıcaları şunlardır: Vahiy almak ve Allah'tan (c.c.) aldığı bu vahyi tebliğ etmek, Allah (c.c.) tarafından seçilmiş olmak, günah işlemekten korunmuş olmak, beşerî niteliklere sahip olmak, doğru sözlü ve güvenilir olmak, mucize göstermek.

İnsanlık alemine gönderilen bütün peygamberler beşer cinsi içinden seçilmiştir ve bu çok tabiîdir. Zira insan toplumuna Allah'tan (c.c.) aldığı emirleri tebliğ edecek, onlara doğru yolu gösterecek, kendilerine örnek olacak şahsın yine kendi içlerinden biri olması gerekir. Şu kadar var ki peygamberler, yukarıda sayılan niteliklerinden başka Allah (c.c.) katından gönderilen vahyi alırlar, dolayısıyla da Allah (c.c.) ile irtibat halindedirler. Bu onlar için çok önemli bir ayrıcalıktır.

Kur'an-ı Kerim'de Peygamber Efendimize çok önemli bir yer verildiği görülmektedir. Yüce kitabımızın yüzlerce ayeti bize onu anlatır ve tanıtır. Allah Teâlâ bütün peygamberlerine kendi adları ile hitap ederken, sadece Efendimize "Ey Resul", "Ey Nebî" diye hitap eder. İslam âlimlerinden bir kısmı bu özel hitabı, Efendimizin diğer peygamberlere olan üstünlüğüne delil sayarlar ve onlara göre bu durum peygamberler arasında bir derece farkının bulunduğunu da gösterir. Şimdi Kur'an-ı Kerim'in Resul-i Ekrem'i bize tanıtırken dikkatimizi çektiği ayetlerden sadece bir bölümünün anlamlarını vererek konuyu kavramaya ve anlamaya çalışacağız:

Allah'ın (c.c.) Resulü bir beşerdir, fakat vahiy alan ve aldığı vahyi insanlara ulaştıran bir beşerdir.

"De ki: "Ben de sizin gibi bir insanım. Ancak bana sizin ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyedilmektedir."[5] "Muhammed yalnızca bir peygamberdir. Ondan önce de pek çok peygamber gelip geçmiştir."[6]

Sadece birkaçına işaret ettiğimiz Kur'an ayetleri Peygamber Efendimizin (s.a.v.) konumunu belirleyici niteliktedir.

Bu belirlemeden sonra Allah Teâlâ inananlara Peygambere karşı görevlerini hatırlatır. Bunların başında Peygambere iman gelmektedir:

"Allah'a, Peygamberine ve indirdiğimiz nura (Kur'an'a) iman ediniz."[7]

4 Âl-i İmrân suresi, 3. ayet.
5 Kehf suresi, 110. ayet.
6 Âl-i İmrân suresi, 144. ayet.
7 Tegâbün suresi, 8. ayet.

Kûfi hat yazısı ile Kelime-i Tevhid.

DÜŞÜNELİM

Kur'an-ı Kerim'de, peygamberlerin de bizler gibi birer insan oldukları neden vurgulanmış olabilir? Düşünelim.

Müminlerin Allah'a (c.c.) ve Resulullah'a karşı görevleri ise şöyle ifade edilir: **"Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik; Allah'a ve Resulüne iman edesiniz, ona destek olasınız, ona saygı gösteresiniz ve sabah akşam Allah'ı tesbih edesiniz diye."**[8]

Kur'an-ı Kerim, peygambere iman yanında ona itaati de emretmektedir. İtaat; emre uymak, onun gereğini yerine getirmek ve tâbi olmaktır.

"Ey iman edenler! Allah'a ve Resulüne itaat edin. Söylediklerini işitip durduğunuz halde ondan yüz çevirmeyin."[9]

Peygambere itaatin, aynı zamanda Allah'a (c.c.) itaat anlamına geldiği şu ayette vurgulanmıştır:

"Peygambere itaat eden Allah'a itaat etmiş olur. İtaat etmeyenlere ise aldırma. Çünkü biz seni onların üzerine bekçi göndermedik."[10]

Allah'a ve Peygambere itaat etmenin önemi yanında itaat sonucunda elde edilecek nimetlerden de bahsedilmiştir:

"Allah'a ve Resulüne itaat edin ki rahmete erdirilesiniz."[11]

İtaat sonucunda müminlere cennet vaadedildiği bir ayette şu şekilde ifade edilmiştir:

"...Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse, Allah onu içinde ırmaklar akan cennetlere koyar; onlar orada ebedî olarak kalırlar. Asıl büyük kurtuluş işte budur."[12]

Bu itaatin gerekliliği ile ilgili Kur'an'da bakılabilecek diğer ayetlere şöyle işaret edebiliriz:

Allah'a (c.c.) ve Resulüne itaat etmek, mümin olmanın gereğidir.[13]

Allah'a (c.c.) ve Resulüne itaat eden büyük bir kurtuluşa erer.[14] Ve Allah (c.c.), kendisine ve Resulüne itaat edenlerin yaptığı hiçbir ameli zâyi etmez.[15]

Bütün bu ayetlerde dikkat çeken husus, Allah Teâlâ'nın kendisine itaatle Resulüne itaati bir arada anmış olması, Peygambere itaatin Allah'a (c.c.) itaat sayılacağını açıkça beyan etmesidir.

8 Feth suresi, 8-9. ayet.
9 Enfâl suresi, 20. ayet.
10 Nisa suresi, 80. ayet.
11 Âl-i İmrân suresi, 132. ayet
12 Nisa suresi, 13. ayet.
13 bk. Enfâl suresi, 1. ayet.
14 bk. Ahzâb suresi, 71. ayet.
15 bk. Hucurât suresi, 14.ayet.

Kur'an-ı Kerim, Peygambere iman ve itaat yanında ona **ittibâyı** da emreder. İttibâ, uymak, izlemek, tabi olmak, birinin veya bir şeyin peşine düşmek anlamlarına gelen bir kelimedir.

TARTIŞALIM

Sahabeden Zübeyr b. el-Avvâm ile bir komşusu arasında bahçe sulama konusunda bir anlaşmazlık çıkmıştı. Her biri önce kendi bahçesini sulamak istiyordu. Bu anlaşmazlığı Peygamber Efendimize ilettiler ve ondan çözüm istediler.

Allah'ın Elçisi bahçeyi önce Zübeyr'in sulaması, daha sonra suyu komşusunun bahçesine salması yönünde karar verdi. Çünkü Zübeyr'in bahçesi suya daha yakındı. Ancak bu karar Zübeyr'in komşusunun pek hoşuna gitmedi ve bir peygambere asla söylenmemesi gereken bir söz söyledi:

-"Zübeyr, akraban olduğu için mi onu kayırdın?" dedi.

Resulullah'ı adaletsizlikle suçlayan ve verdiği karara itiraz eden bu adam ile ilgili şu ayet-i kerime nâzil oldu:

"Rabbine yemin olsun ki, onlar aralarında meydana gelen anlaşmazlıklarda seni hakem yapmadıkça, sonra da verdiğin hükümlere içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tamamen teslim olmadıkça gerçek mü'min olamazlar."

(Nisâ suresi, 65. ayet.)

Bu olayı dikkate alarak Hz. Peygamberin sünnetine bağlılığın anlamını ve önemini tartışalım.

Şu ayet-i kerime hem Allah'ı (c.c.) sevmenin hem de Peygambere uymanın delillerinden biridir:

"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana ittibâ ediniz; bana uyunuz ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın."[16]

Ayet-i kerimelerde kendi nefsî arzularına uyanlar da kınanır:

"Allah tarafından gelen bir yol gösterici olmadan sırf kendi hevâ ve hevesine uyandan daha sapkın kim olabilir ki?"[17]

Allah Teâlâ, Resul-i Ekrem'e kendisine vahyolunana uymayı, inananlara da peygamberi örnek almayı emreder:

"Rabb'inden sana vahyedilene uy."[18]

Peygambere uyanlar da doğru yola uymuş ve hakkı uygulamış olurlar. Çünkü Kur'an uyulacak en güzel ve yegâne örneğin Allah'ın Elçisi olduğu gerçeğini bize bildirmektedir:

Peygamberin örnekliğini en açık bir şekilde ifade eden bu ayet ile **"Hiç şüphesiz ki sen üstün bir ahlak üzeresin."**[20] ayet-i kerimesini ve *"Ben ahlaki güzellikleri tamamlamak üzere gönderildim."*[21] gibi hadis-i şerifleri birlikte düşünmek daha isabetli olur. Çünkü ahlak,

16 Âl-i İmrân suresi, 31. ayet.
17 Kasas suresi, 50. ayet.
18 En'âm suresi, 106. ayet; Yûnus suresi, 109.ayet; Ahzâb suresi, 2. ayet.
19 Ahzâb suresi, 21. ayet.
20 Kalem suresi, 4. ayet.
21 Muvattâ, "Husnü'l-Hulûk", 8.

Ölçü

Müjdecim, Kurtarıcım,
Efendim, Peygamberim;
Sana uymayan ölçü,
Hayat olsa teperim!

Necip Fazıl Kısakürek

bir insanın yaşayış tarzının tamamını kapsar. Bu ayet aynı zamanda Peygamber Efendimizin yalnız sözleriyle değil, fiil ve hareketleriyle de rehber ve kendisine uyulması gereken bir peygamber olduğunun delili sayılmıştır.[22] Bütün bu sayılanlara karşılık peygambere muhalefet yasaklanmış, böyle bir davranışın sapkınlık olduğu, neticesinin de elem verici bir azap olacağı belirtilmiştir:

"Peygamberin emrine aykırı hareket edenler, başlarına bir belanın gelmesinden yahut kendilerine bir azabın uğramasından sakınsınlar."[23]

Müminler Allah (c.c.) ve Resulü'nün hükümlerine uymak zorundadır:

"Allah ve Resulü bir konuda hüküm bildirdiği zaman, ne bir mü'min erkeğin, ne de bir mü'min kadının, o konuda başka bir tercihte bulunma hakları yoktur. Allah'a ve Resulüne isyan eden ise apaçık bir sapıklığa düşmüştür."[24]

Kur'an-ı Kerim'in onlarca ayeti Peygamber Efendimize imanı, ona itaati, ittibâyı/yolunu ve izini takip etmeyi ve şahsının örnek alınmasını emreder. Bu sebeple Resulullah'a itaat etmek Allah'a (c.c.) itaat etmek sayılır. Yine pek çok ayette ve hadiste Resul-i Ekrem'in bildirdiği ve hayatında uyguladığı hükümlere uyulması, onun izinin takip edilmesi emredilir. Çünkü o kendisine vahyedilenleri insanlara bildirmiş, kendisi de bu emirlere uygun olarak yaşamıştır. Peygamberimizin yaşam tarzını şekillendiren başlıca kaynak Allah'tan (c.c.) aldığı vahiydir.

"Arkadaşınız ne saptı ne de şaşırdı. O kendi hevâ ve hevesine göre de konuşmaz. Onun söyledikleri kendisine vahyolunandan başka bir şey değildir. Kendisine onu muazzam kuvvetlerin sahibi öğretti."[25]

Bu ayetle birlikte aşağıda zikredeceğimiz ayet, Efendimizin sünnetinin Kur'an'la tamamen uyum halinde olduğunun teminatı sayılır.

"Ben, sadece bana vahyedilene uyarım."[26]

Peygamber efendimizden nakledilen birçok hadis-i şerifte de peygamberlere olan ihtiyaç ve insanların peygamberler karşısındaki sorumlulukları konusu detaylı olarak anlatılmıştır.

Ebu Hüreyre'den nakledildiğine göre Resulullah şöyle buyurmuştur:

"Bana itaat eden Allah'a itaat etmiş olur. Bana isyan eden de Allah'a isyan etmiş olur."[27]

Bu hadis, Peygamberimizin (s.a.v.) emrettiklerini yerine getirmenin Allah'a (c.c.) itaat etmek ile aynı hükümde olduğunu açıkça ortaya çıkarır. Bu durumda şaşılacak bir şey yoktur. Çünkü Hz. Peygamber, Allah'ın (c.c.) elçisidir.

22 Yazır, Elmalılı Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili,C 6, s. 307.
23 Nûr suresi, 63. ayet.
24 Ahzâb suresi, 36. ayet.
25 Necm suresi, 2-5. ayet.
26 En'âm suresi, 50. ayet.
27 Buhârî, Ahkam 1; Müslim İmare, 32.

Peygamberlere duyulan ihtiyaç ve onlara yüklenen görev, Huzeyfe b. el-Yeman'dan nakledilen şu hadiste de çok güzel biçimde açıklanmıştır;

Resulullah şöyle buyurmuştur:

"Emanet görevi insanların kalplerine yerleştirilmiş ardından Kur'an indirilmiştir. İnsanlar emanet yükümlülüklerini Kur'an'ı okuyarak ve sünnetten öğrenerek yerine getirebilirler." [28]

TARTIŞALIM

Allah (c.c.) insanlara peygamber göndermek yerine kutsal kitapları bize sadece melekler aracılığıyla ulaştırsa ne olurdu? Tartışalım.

İnsan, Allah'ın (c.c.) kendisine emanet ettiği dünya hayatındaki görev ve sorumluluklarını yerine getirme konusunda yaratılıştan gelen bir takım yeteneklere sahip olsa da yapması gerekenleri Kur'an-ı Kerim'den okuyarak öğrenmeye ihtiyaç hisseder. Ancak Kur'an-ı Kerim'de anlatılan esasların hayata nasıl geçirileceğini sünnetten yani Peygamberimizin (s.a.v.) yaşantısından öğrenebilir.

Hz. Peygamberin yol gösterici vasıflarının anlatıldığı bir diğer hadis ise şöyledir:

Câbir b. Abdullah'tan nakledildiğine göre Resulullah bir hutbesinde şöyle buyurmuştur:

"Sözlerin en hayırlısı Allah'ın kitabıdır. Hidayetin en hayırlısı da Muhammed'in (s.a.v.) hidayetidir."[29]

Dikkat edilirse bu hadiste Kur'an-ı Kerim'den "söz", sünnetten ise "hidayet" olarak söz edilmiştir. Dolayısıyla Kur'an'ın bizi yönlendirdiği yolun hayata geçmiş hali Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetinde yer almaktadır. Peygamberimizin (s.a.v.) yol göstericiliği olmasa, Kur'an-ı Kerim'i doğru anlamak ve hayata nasıl geçireceğimizi bilmek mümkün olmayacaktı.

Hz. Peygamber, sünneti; "Kur'an'ın bir benzeri" olarak tarif etmiştir. Çünkü sünnet, adeta yaşayan Kur'an'dır. Peygamberlerin yaşam tarzını dikkate almadan Kur'an'ı anlamak ve yaşamak isteyenlerin nasıl hatalı bir yola girdiklerini Resulullah şöyle izah etmiştir:

"Dikkat edin! Bana Kitap ile beraber onun bir benzeri de verilmiştir. Dikkat edin, yakında rahat koltuğuna yaslanmış karnı tok bir adam size 'Sadece Kur'an'a bağlanmak gerekir. Kur'an'da helal bulduklarınızı helal, haram bulduklarınızı haram sayın' diyecektir. Dikkat edin! Allah'ın Resulünün haram kıldıkları da Allah'ın haram kıldıkları gibidir."[30]

Öte yandan Peygamber Efendimiz (s.a.v.) sünnete bağlılığın cenneti kazanmanın anahtarı olduğunu ifade etmiştir. Bu hususta Enes b. Malik'ten nakledildiğine göre Resulullah *"Kim benim sünnetimi sever ve yaşatırsa beni sevmiş olur. Beni seven de cennette benimle beraber olur."*[31] buyurmuştur.

Artık sünnetin dindeki yerine, bağlayıcılığı ve evrenselliği gibi konulara geçebiliriz.

28 Buhârî, Rikak 35; Müslim, İman, 230.
29 Müslim, Cuma, 43.
30 Ebu Davud, Sünnet 6; Tirmizî, İlim 10.
31 Tirmizî, İlim 16; İbn Mâce, Mukaddime 15.

2. Sünnetin Dindeki Yeri

Sünnet, Kur'an'ın yanında dinin ikinci ana kaynağını teşkil eder. Bu hüküm, Kur'an'ın ilgili ayetleri ve Peygamberimizin (s.a.v.) kendi sünneti ile ilgili beyanları ışığında, bütün İslam mezheplerinin görüşüdür. Konuyla ilgili Kur'an-ı Kerim'de geçen pek çok ayetten iki tanesini örnek olarak verebiliriz. **"...Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah'ın azabı çetindir."[32] "Kim peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse (bilsin ki) biz seni onlara bekçi göndermedik."[33]**

Resulullah da kendisinin sünnetine uyulması konusunda şöyle buyurmuştur: *"Kim bana itaat ederse cennete girer kim de isyan ederse şüphesiz benden yüz çevirmiş olur"*[34]

Yine İslam âlimleri tarafından Kur'an'ın lafzıyla da vahiy olduğu, buna karşılık sünnetin lafzı değil manasının vahiy eseri olduğu ve Kur'an'ı açıklayıcı bir konumda bulunduğu belirtilir. Konuyu ifade eden iki ayet mealini örnek olarak verebiliriz: **"O, nefis arzusu ile konuşmaz. (Size okuduğu) Kur'an ancak kendisine bildirilen bir vahiydir."[35]**

"(Ey inananlar!) Peygamberin (sizi) çağırmasını aranızda birbirinizi çağırmanız gibi tutmayın. İçinizden biribirini siper ederek sıvışıp gidenleri Allah gerçekten bilir. Artık onun emrine muhalefet edenler, başlarına bir belânın gelmesinden veya elem dolu bir azaba uğramaktan sakınsınlar."[36]

Kur'an'ın birçok ayeti muhkemdir, yani hükmü açıktır. Hz. Peygamberin sünnet ve hadislerinin de büyük çoğunluğu bu hükümlere tamamen uygun olup onları teyit eder. Birtakım ayetler ise mücmel, yani anlamı kapalı ve açıklanmaya muhtaçtır. Bu tür ayetleri açıklama görevi de Resul-i Ekrem'e aittir. Namaz emri bunun en açık örneğidir. Kur'an'da namaz birçok ayette emredilir ancak nasıl kılınacağı, kaç rekât kılınacağı, vakitleri, namazda kıraat gibi konular Kur'an'da yer almaz. Namazın kılınışını açıklayan hadisler sayesinde namaz ibadeti yerine getirilir. Zekât da böyledir; hangi maldan ne miktarda zekât alınacağı tamamen Peygamberimizin (s.a.v.) açıklamalarıyla bilinir. Çünkü ayette açıkça vurgulandığı gibi Resulullah müminler için tam bir örnektir: **"Andolsun, Allah'ın Resülünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır."[37]**

Sünnetin ve hadislerin önemi şu açıdan da değerlidir: Peygamber Efendimiz, sadece Kur'an-ı Kerim'i tebliğ etmekle, sadece birtakım emir ve tavsiyelerde bulunmakla yetinmedi. Tebliğ ettiği ve öğrettiği ilahî buyrukları hayatın bütün alanlarında uygulama imkânı da buldu. Yirmi üç yıla yaklaşan peygamberlik hayatı bunun için mükemmel bir fırsat sundu. Kur'an'ın muhafazası için her türlü tedbiri aldı. Evlilikleriyle mükemmel bir aile hayatı örneği sergiledi. Toplum içinde çıkan ve çıkması muhtemel olan problemleri halletti. Suçluları cezalandırdı. Devleti yönetmenin, orduyu sevk ve idare etmenin örneklerini sergiledi ve hiçbir zaman kendisini koymuş olduğu kanun ve kuralların üstünde görmedi. Kur'an da O'nu bu hususta şu şekilde desteklemiştir: **"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve**

32 Haşr suresi, 7. ayet.
33 Nisâ suresi, 80. ayet.
34 Buhârî, İ'tisâm, 2.
35 Necm suresi, 3-4. ayetler.
36 Nûr suresi, 63. ayet.
37 Ahzâb suresi, 21. ayet.

sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resûlüne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir."[38]

Biz bütün bu konuların ayrıntılarını, zamanın ve mekânın değişmesiyle, bireyin ve toplumun gelişim seyri içinde, nelerin değişip değişmeyeceğini sünnetten, hadislerden öğreniyoruz. İşte bütün bu sebeplerden dolayı sünnet ve hadisler, öncelikle dinî açıdan daima araştırılan ve üzerinde hassasiyetle durulan bir özelliğe ve öneme sahiptir. Sahabenin sünnete bağlılığı, Peygamberimizin (s.a.v.) ve O'nun uygulamalarının dindeki yerini anlama konusunda bizi aydınlatacaktır:

Abdullah İbni Ömer, Resul-i Ekrem'in:

"Sizden izin istediklerinde kadınların camiye gitmesine engel olmayınız." buyurduğunu rivâyet etmişti. Bunun üzerine oğlu Bilâl:

"Vallahi biz onları engelliyoruz." dedi. Babası Abdullah;

"Ben Resulullah şöyle buyurdu diyorum; sen, biz onları engelliyoruz diyorsun." diye oğlunu azarladı.[39]

DÜŞÜNELİM

Kur'an-ı Kerim'de **"Allah size leşi ve kanı haram kıldı."** *(Bakara suresi, 173.ayet)* buyrulmaktadır.

Peygamberimiz ise *"Size iki ölü ve iki kan helal kılınmıştır. İki ölü balık ve çekirge, iki kan da karaciğer ve dalaktır."* buyurmuştur.

(İbn Mâce, Et'ime, 31; Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 2,s. 97.)

Bu hadis-i şerif, yukarıdaki ayetin mânasına nasıl bir katkıda bulunmaktadır? Bu hadis olmasaydı, balık, karaciğer, dalak gibi ürünleri yemenin hükmü ne olurdu? Düşünelim.

DEĞERLENDİRELİM

Peygamber Efendimiz Muâz b. Cebel'i kadı olarak Yemen'e gönderdiği zaman ona şöyle sordu:

- Sana bir dava getirildiğinde nasıl karara bağlayacaksın?

Muâz:

- Allah'ın kitabına göre, diye cevap verdi.

Peygamberimiz:

-Peki, aradığın hükmü Kur'an'da bulamazsan ne yapacaksın? diye sordu.

Muâz:

-Resulullah'ın sünneti ile karar vereceğim, dedi.

Resulullah:

- Peki ya aradığın hükmü sünnette de bulamazsan ne yapacaksın? diye sordu.

Muâz:

- İşte o zaman kendi görüşümle karar vereceğim, dedi.

Bu cevaptan pek memnun olan Resulullah:

- Elçisinin elçisini başarıya ulaştıran Allah'a hamd olsun, diyerek Muâz'ı onayladı.

(Tirmizî, Ahkâm, 3.)

Peygamber Efendimiz ve Muâz b. Cebel arasında geçen bu konuşmayı Kur'an ve Sünnet'in hayatımızdaki yeri açısından değerlendiriniz.

38 Nisâ suresi, 59. ayet.
39 Ahmed İbni Hanbel, Müsned, C II, 90.

3. Hadis ve Sünnetin Bağlayıcılığı

Sünnet; Kur'an'dan ayrı ve bağımsız bir şey olmadığı gibi Kur'an'a bir ilave de değildir. Sünnet, Resul-i Ekrem'in Kur'an'dan anladıklarını hayat haline getirmeleridir. Şu da unutulmamalıdır ki sünnet; İslam'ın itikat, ibadet, muamelat ve ahlak şeklinde sistemleştirilen tüm yönlerini kapsar. Yine sünnetin tamamı olmasa bile bir bölümünün vahiy kaynaklı olduğu inancı daima akılda tutulmalı ve önemsenmelidir.

Meselâ Hubâb b. Munzir, Bedir Gazvesi sırasında Resulullah'ın orduyu konuşlandırdığı yer ile fikrini söylemeden önce *"Bu bizim konakladığımız yer herhangi bir şekilde değişiklik yapamayacağımız Allah'ın seni yönelttiği bir yer mi yoksa senin görüşün mü?"* diye sormuştur. Hubâb, söz konusu tercihin Allah Resulü'nün kendi görüşü olduğunu anlayınca farklı bir yer teklif etmiştir.[40] Benzer şekilde Hendek Gazvesi'nde Gatafanlılarla Medine'deki hurma mahsûlünün yarısı karşılığında anlaşma yapmak isteyen Hz. Peygamber'e bazı sahâbîler, bunun Allah'dan gelen bir vahiy olmadığını öğrenince kendi görüşlerini söylemişlerdi.[41]

Sünnetin bağlayıcılığını kabul etmede temel ilke şudur: Allah'ın (c.c.) elçiliği görevinin gereği olarak Resulullah'ın (s.a.v.) yaptıkları iyi bilinmelidir. Bu nitelikte olmayanlar ise tam bir vukufla tespit edilmelidir. Ancak bunun en zor işlerden biri olduğu ve bu konuda farklı düşüncelerin ortaya çıkacağı, bunun da anlayışla karşılanması gerektiği daima hatırlanmalıdır.

Ebu Hüreyre'den rivayet edilmiştir:

Resul-i Ekrem Efendimiz bize hitap etti ve şöyle buyurdu:

"Ey müslümanlar! Size hac farz kılınmıştır, o halde hac yapınız." Bir adam:

"Her sene mi, Ya Resulallah?" dedi.

Resulullah cevap vermeyip sustu. Adam sorusunu üç defa tekrarladı. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (s.a.v.):

"Şayet 'Evet' desem, mutlaka farz olurdu, tabiî sizin de buna gücünüz yetmezdi." buyurdular.[42]

DEĞERLENDİRELİM

Peygamberimiz visal orucu (iftar etmeden iki gün üst üste) tutuyordu. Sahabe de onunla savm-ı visal tutmaya başladı. Resulullah bunu görünce sahabenin bu orucu tutmasını yasakladı. Ancak sahabe bu yasaklamanın sebebini pek anlayamamış olacak ki:

"Ya Resulallah, sen de visal orucu tutuyorsun." diyerek bu oruca devam etmek istediklerini belirttiler. Bu durum karşısında Allah'ın Elçisi onlara şöyle cevap verdi:

"Ben sizin gibi değilim. Beni Rabbim yedirir ve içirir."

(Buhârî, İ'tisâm, 3.)

Bu olayı sünnetin çeşitleri ve bağlayıcılığı bakımından değerlendiriniz.

40 İbn Hişâm, Sîre, C 2, s. 238.
41 İbn Ebî Şeybe, Musannef, C 7, s. 378.
42 Müslim, Hac, 412.

Sahabenin sünnete bağlılığı konusunda şu örnekleri verebiliriz: Abdullah b. Ömer: *"Ey kardeşim! Biz hiçbir şey bilmiyorken Allah bize Muhammed'i gönderdi. O ne yaptıysa biz de aynısını yapıyoruz."*[43] demiştir.

Habeşistan kralı Necaşi'nin *"Sizi atalarınızdan ayıran bu din nedir?"* sorusuna karşı Cafer b. Ebî Tâlib'in söyledikleri güzel bir şekilde ifade etmektedir. O, Necaşi'ye karşı şöyle demişti:

"Ey Melik! Biz cahil bir topluluktuk, putlara tapar, ölü eti yer, şehvetimize uyar, akraba ve komşuluk hakkı gözetmezdik. Güçlülerimiz zayıflarımızı ezerdi. Biz bu haldeyken Allah bize içimizden soyunu, doğruluğunu, güvenilirliğini, iffetini bildiğimiz bir elçi gönderdi. O bize tek ilah olan Allah'a kulluk etmemizi, atalarımızın ve bizim taptığımız taşlara ve putlara tapmamamızı emretti. Hz. Peygamber bize doğru söylemeyi, emanete riayet etmeyi, akrabayı ve komşuyu gözetmeyi öğretti. Haramlardan uzak durmayı, şehvetimize uymamayı, iftiradan kaçınmayı, yetim malı yememeyi ve iffetli kadınlara zina iftirasında bulunmamayı emretti. Biz onun söylediklerini tasdik edip, Allah'tan getirdiklerine iman ettik. Haram kıldıklarını haram, helal dediklerini de helal kabul ettik."[44]

İslam âlimleri, Peygamber Efendimizin davranışlarının tamamını mutlaka uyulması gerekli, aynı derecede bağlayıcı bir sünnet olarak görmemiştir. Resul-i Ekremin giyim kuşamı, bazı tedavi yöntemleri, kullandığı kap kacaklar, eşya ve vasıtalar yaşadığı toplumun bir ferdi olması ile ilgilidir. Öte yandan **"hasâisu'n-nebî"** diye adlandırılan peygamberliğine özgü bir takım davranışları da vardır. Visal orucu tutması, kendisine gece namazının farz olması böyledir. Bir insan olarak bazı yiyecekleri ve kokuları sevmesi ya da sevmemesi de peygamberliği ile ilgili değil tamamen kişisel özellikleri ile alakalıdır. Bunların tümünü din olarak kabul etmek, hadis ve sünnete bağlılık saymak isabetli bir yaklaşım sayılmaz. Bütün bu sebeplerden dolayı pek çok İslam âlimi sünneti bağlayıcılık açısından çeşitli şekillerde tasnife tabi tutma ihtiyacı hissetmiştir. Burada görüş ve yaklaşım farklılıkları olması tabii karşılanmalı, bunlar sünneti ret veya ona saygısızlık olarak algılanmamalıdır. Ancak sünnetin bağlayıcılık esaslarının belirlenmesi de oldukça güç konulardan biridir. Sünnete yaklaşırken daima samimi bir Müslüman hassasiyeti gösterilmelidir.

Sünnetin önemini şu ayetler ışığında düşünelim:

"Rabbine yemin olsun ki, onlar aralarında meydana gelen anlaşmazlıklarda seni hakem yapmadıkça, sonra da verdiğin hükümlere içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tamamen teslim olmadıkça mümin olamazlar."[45]

"Bir konuda anlaşmazlığa düştüğünüzde -eğer Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- o hususta Allah'a ve Resulüne başvurunuz."[46]

Bu ayet-i kerimede Allah'a (c.c.) başvurmaktan maksat, O'nun kitabı Kur'an-ı Kerim'e; peygambere başvurmaktan maksat ise sağlığında kendisine, vefatından sonra da sünnetine başvurmak olarak değerlendirilir. Yani sünnet ; Müslümanların hayat tarzında, karşılaştıkları problemlerin çözümünde, Kur'an'ın hemen peşinden gelen başvuru kaynağıdır. Bundan

43 Muvattâ, Kasru's-salât 2.
44 İbn Hişâm, Sîre, C 1, s. 250.
45 Nisa suresi, 65. ayet.
46 Nisa suresi, 59. ayet.

dolayı sünnet, bütün zamanlarda birçok ilmin doğrudan ilgi alanı olma niteliğini korumaya devam etmektedir. Dolayısıyla daima dikkate alınması ve özenle üzerinde durulması gereken bir özelliğe sahiptir.

Ebû Necih İrbâz İbni Sâriye (r.a.) şöyle dedi:

"Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize çok tesirli bir öğüt verdi. Bu öğütten dolayı kalpler ürperdi, gözler yaşardı." Bizler:

"Ey Allah'ın Resulü! Bu öğüt, sanki ayrılmak üzere olan birinin öğüdüne benziyor, bari bize bir tavsiyede bulun." dedik. Bunun üzerine:

"Size, Allah'a çok saygı duymanızı, başınıza bir Habeşli köle bile emir olsa, onu dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Benden sonra sağ kalıp uzunca bir hayat sürenler pek çok ihtilaflar görecekler. O zaman sizin üzerinize gerekli olan, benim sünnetime ve doğru yolda olan Hulefâ-yi Râşidîn'in sünnetine sarılmanızdır. Bu sünnetlere sımsıkı sarılınız. Sonradan ortaya çıkarılmış bid'atlardan şiddetle kaçınınız. Çünkü her bid'at dalâlettir, sapıklıktır." buyurdular.[47]

Ayet ve hadislerden anlaşılacağı üzere hadis ve sünnet İslam'ın anlaşılabilmesi ve yaşanabilmesi için oldukça önem arzetmektedir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in söz ve davranışları Müslümanlar açısından kıyamete kadar hayati önemini koruyacaktır.

4. Sünnetin Evrenselliği

Evrensellik, özellikle dini açıdan, bir gerçekliğin bütün zamanları, tüm coğrafyaları, milletleri, ırkları, halkları muhatap alması, bunlar arasında herhangi bir ayrım yapmaması, bir istisna tanımamasıdır. Bu anlamda, Kur'an-ı Kerim eksiksiz evrensel bir kitaptır. İnsanlığa gönderilmiş olan vahiy kaynaklı kitaplar içinde en son gelen ve hiçbir tahrife, değişikliğe uğramamış olan yegâne kitap olarak kıyamete kadar hem lafzı hem hükmü baki kalacaktır.

Hz. Muhammed'in sünneti, yeryüzünde yaşayan tüm insanlara hitap eder.

Evrensel bir kitap, her zamana ve herkese hitap etmelidir. Onun bu niteliği akıl ve vicdan sahibi herkesi etkilemelidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'in inananlara, insanlara, birey olarak insanın kendisine hitap eden ayetleri vardır. İslam dini kıyamet gününe kadar yegâne evrensel hak din olma vasfını koruyacaktır.

Öte yandan, evrensel bir dinin insanları davet ettiği prensipleri ve bağlayıcı olan kuralları da her zaman diliminde ve her coğrafyada yaşayan insanları mutlu kılabilmelidir. İnsanın hem kendisiyle hem başkalarıyla barışık olmasını sağlamalı; merhamet, muhabbet, adalet gibi insan fıtratını koruyucu ve besleyici nitelikleri bünyesinde yaşatıcı ve geliştirici bir özellik taşımalıdır. Peygamberimizin (s.a.v.) *"Hepiniz yöneticisiniz ve yönettiklerinizden sorumlusunuz."*[48] hadisinde bunun örneğini görebiliriz.

47 Ebû Dâvûd, Sünnet 5; Tirmizi, İlim 16.
48 Buhârî, Cum'a, 11.

DÜŞÜNELİM

Aşağıda tercümesi verilen hadislerin hangi yönden evrensel nitelikli olabileceğini düşünelim.

"Kişinin her işittiğini aktarması yalan olarak ona yeter."

(Müslim, Mukaddime, 5.)

"Hiçbiriniz kendisi için istediğini kardeşi için de istemedikçe gerçekten mü'min sayılmaz."

(Buhârî, Îmân, 6.)

"İşçiye alın teri kurumadan ücretini verin."

(Ali el-Müttakî, Kenzü'l-ummâl, C 3, s. 907.)

"Merhamet etmeyene merhamet olunmaz."

(Buhârî, Edeb 18; Müslim, Fedâil, 65.)

"Ben iki grup insanın hakkının çiğnenmesine asla müsaade etmem: Yetim ve kadın."

(İbn Mâce, Edeb, 6.)

Kendisine Kur'an-ı Kerim indirilen ve İslam dinini insanlara tebliğle görevlendirilen Resul-i Ekrem evrensel mesajın taşıyıcısıdır. Onun örnek hayatı, sünneti, Müslümanların hayatına ve insanlığın vicdanına evrensel bir yansımadır. Örneğin bir hadisinde, *"Nerede olursanız olun, daima hakkı, doğruyu söyleyin."*[49] buyurmuştur. Bu hâliyle, yeryüzünün en büyük inkılabını gerçekleştirmiş, yirmi üç sene gibi kısa bir zaman diliminde kucakladığı toplumları dönüştürmeyi ve insanlık ailesine örnek teşkil edecek bir kıvama getirmeyi başarmıştır. Bir başka hadisinde *"Bizi aldatan bizden değildir."*[50] şeklinde bir emri vardır. Bu nebevi emirler ifade ettiğimiz hususlara örnektir. Bunu bir kere değil, ilk örnekten hareketle ve onu geliştirerek, çeşitli coğrafyalar, ırklar ve halklar arasında çok kere tekrarlamıştır. Bu başarılarda en büyük etken şudur:

Peygamberimiz (s.a.v.) vahyi değişmez gerçeğin ekseni yapmıştır. İnsanlık ailesinin koruyup geliştirerek ve nesilden nesile aktararak getirdiği ne kadar üstün değer varsa onları onaylayıp sünnete dahil etmiş ve böylece gelişim ve değişime açık bir yapıyı miras bırakmıştır.

Başka bir şekilde ifade edecek olursak; Peygamberimiz (s.a.v.) kendinden önceki devirlerden süzülüp gelen insanlık mirasını üç şekilde değerlendirmiştir:

Gerçeğe aykırı olanları yok sayıp iptal etmiş, uygun olanları aynen bırakmış, tahrif edilip bozulmuş olanları da gerçeğe uygun hale getirip ıslah etmiştir.

İşte bütün bunlar evrensel bir yaklaşımın tezahürleridir.

Hem Resul-i Ekrem'in evrensel ahlakını hem Kur'an-ı Kerim'in anlaşılması için hadisin ve sünnetin vazgeçilmezliğini gösteren ayet-i kerimede şöyle buyurulmuştur:

"Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik."[51]

49 Buhârî, Ahkâm, 43.
50 Müslim, Îmân, 164.
51 Enbiya suresi, 107. ayet.

Resulullah'ın sünneti evrensel özelliği ile Kur'an da ilahi mesajın tamamlayıcısı olarak gösterilmiştir: **"İnsanlara indirdiklerimizi kendilerine açıklaman için ve düşünürler diye sana da uyarıcı kitabı indirdik."**[52]

Sünnetin bir kısmı ilahî irşadla gerçekleştiği için bir tür vahiy değeri taşır. Bu sebepledir ki İslamî hayatın tüm gelişim ve değişimlerinde Kur'an-Sünnet bütünlüğü göz önünde tutulmuştur.

Sünnetin hangi çeşidinin evrensel olduğu konusu hadislerin sadece zahirine bakarak değil, daha çok maksada bakarak tespit edilebilir. Belki her iki bakış açısını da yansıtıcı bazı örnekler verecek olursak, Kur'an'ın evrensel nitelikli ayetlerini söz veya uygulamayla açıklayan hadis ve sünnet malzemeleri de evrensel nitelikli kabul edilir. Herhangi bir ayrım yapmaksızın, bütün insanların can, mal, ırz ve namusunun, her dinin kutsal mekânlarının her türlü saldırıdan korunması gerektiğiyle ilgili hadis ve sünnet metinleri evrensel özellik taşır.

Peygamberimizin (s.a.v.) veda haccı esnasında verdiği hutbe evrensel mesajlar içermektedir.

İnsanların bir tarağın dişleri gibi eşit olduğunu, ırk, renk, cinsiyet farklılıklarının üstünlük sebebi olmadığını, Arap'ın Arap olmayana üstünlüğünün bulunmadığını ifade eden hadisler elbette evrenseldir. Müminlerin kardeşliğini, tüm insanların da Adem ile Havva'nın çocukları olarak yaratılıştan kardeş olduğunu belirten rivayetler de böyledir. Sağlığın korunması (hıfzu's-sıhha), hastalık durumunda iyileşme için her tür meşru çareye başvurulması; çevrenin korunması, akarsuların ve denizlerin kirletilmemesi; durgun sulara, meyveli ağaçların altına, gölgesinden istifade edilen ağaçların altına, gelip geçilen yollara küçük veya büyük abdest yapılmaması, ağaçlandırmanın teşviki gibi konuları içeren hadisler evrensel nitelikli rivayetlerdir.

Bunlar dışında daha pek çok alanı ve rivayeti evrensellik yaklaşımı içine katmak mümkündür.

5. Örnek Alma ve Taklit Etme Arasındaki Fark

Örnek alma, model alınan insanla aynîlik/özdeşleşmedir. Kişilik oluşumu ve gelişiminde özdeşleşmenin rolü inkâr edilemez. Özellikle çocukluk ve gençlik çağında özdeşleşme arzusunun veya yönelişinin daha önemli ve yaygın olduğu söylenirse de insan cinsi her yaşta bu özelliğini geliştirebilmektedir. Bu öyle güçlü bir duygu ve yansımadır ki kendisine benzemeye karar verilen modelin her şeyi, düşünceleri, fikirleri, inancı gibi manevi yönleri yanında, yürüme şekli, konuşma tarzı, saçının sakalının biçimi, giyim kuşam şekli gibi özellikleri de alınıp uygulanır. Bu uyumun temelinde kendisine uyulanın cazibesi, değeri ve bireyin ona benzeme arzusu vardır.

52 Nahl suresi, 44. ayet

İnsan, hayatının her evresinde örnek alacağı bir model arayışına girer. Ancak doğru örneği seçebilmenin en önemli şartı, benzemek istenen modeli seçebilme yeteneğine sahip olmak veya bu yeteneğe sahip olanların yol göstericiliğine inanmaktır. Burada bilme, tanıma ve inanma büyük önem taşır. İnsanın yetişip gelişmesinde örnek alma ve model edinme metodunu hayatı boyunca kullanması yaratılışı gereğidir. İnsan tutum ve davranışlarının hiçbiri, modele, örneğe uymaksızın kazanılamaz. Bu durumda kişi kendini düzenleyip yeniden biçimlendirir.

Örneğin Kur'an'da ki Ahzab suresi 21. ayeti, müminlerin Hendek Savaşının en sıkıntılı günlerinde karşılaştıkları güçlükler karşısında Hz. Peygamber'in imanını, cesaretini, kararlılığını, sabrını ve Rabbinden ferahlama bekleyişini örnek almaları gereğini tebliğ için inmiştir. Ancak, bütün durumlar ve şartlar için geçerli olan zaman üstü bir muhtevaya sahiptir.

Amellerini az bularak, devamlı oruç tutmak, geceleri uyumadan ibadetle meşgul olmak ve kadınlarıyla temas etmemek gibi zoraki ve aşırı birtakım tedbirlere başvurmayı kararlaştıran ve bu hareketlerine takva duygularını, ibadet düşkünlüklerini veya günahlarının çokluğunu gerekçe yapmak isteyen birkaç sahabeyi haber alınca: *"Sizin içinizde Allah'tan en çok korkanınız benim. Ama ben oruç tutarım, iftar da ederim. Geceleri ibadet ederim ama uyurum da. Kadınlarımla da görüşürüm. Kim benim sünnetimden yüz çevirir, yaşayışımın dışına taşarsa o benden değildir, benim yolumu terk etmiştir"*[53] şeklindeki sözleriyle onları herkese örnek olacak şekilde ikaz ve irşad etmiştir.

Ahlak kavramı, insan hayatının bütün alanlarını kapsayan tavır ve davranış bütününün adıdır. Resul-i Ekrem'in bütün hayatı, her türlü tavır ve davranışı en ince ayrıntılarıyla bilinmektedir. Bu, onun örnek alınması açısından son derece önemlidir. Efendimizin (s.a.v.) şu hadisleri de bu makamda çok önem taşır: *"Ben en üstün ahlakı tamamlamak üzere gönderildim."* [54]

PAYLAŞALIM

Örnek almak ile taklit etmek arasında nasıl bir fark vardır? Düşüncelerinizi örnekler vererek arkadaşlarınızla paylaşınız.

Allah Teâlâ'nın insanlara peygamberler göndermesinin sebeplerinden biri de örnek alınmaya değer şahsiyetleri belirlemek, her yönden ideal bir insan modeli göstermektir.

Kur'an-ı Kerim, bütün peygamberlerin kendilerine uyulması için gönderildiğini beyan eder:

"Biz her peygamberi, ancak Allah'ın izniyle kendisine tâbi olunsun diye göndermişizdir."[55]

Kur'an-ı Kerim'de Peygamber Efendimizin örnekliği için seçilmiş kelime, "en güzel örnek" anlamına gelen "üsve-i hasene" terimidir.

"Gerçek şu ki, Allah'ı ve ahiret gününü (korku ve umutla) bekleyen ve O'nu her daim anan kimseler için Allah'ın Elçisi güzel bir örnek (üsve-i hasene) teşkil eder."[56]

53 Buhârî, Nikah, 1; Müslim, Nikah, 5.
54 Muvatta, Hüsnü'l-Hulk, 8.
55 Nisa suresi, 64. ayet.
56 Ahzâb suresi, 21. ayet.

Kendisine rol model belirleyen bir kişi, örnek aldığı kişinin, hayatındaki prensiplerini benimser; insanları davet ettiği değerleri özümser, insanların yapmasını istediği vazifeleri kendisi yapar. Peygamber Efendimizin hayatı bu açıdan emsalsiz olup her bir fert ve her sınıftan insan cinsi için en güzel örnektir.

Resul-i Ekrem Efendimizin örnekliği, Kur'an ve Sünnet temeline dayanan bir konudur. Peygamber Efendimiz, Kur'an-ı Kerim'in işaret buyurduğu gibi Müslümanlar için en ideal örnek, kendisine uyulması gereken yegâne model ve rehber olarak karşımıza çıkmaktadır. Sahabe nesli başta olmak üzere tüm Müslüman nesiller Peygamber Efendimizi kendilerine örnek edinmiş ve bu gerçekçi yöneliş günümüze kadar devam edip gelmiştir.

Hz. Ebu Bekir, Resulullah'ın mirası konusundaki tavrını açıklarken *"Ben Resulullah'ın bir şey yaptığını gördüğüm zaman mutlaka onu yaparım."* diyerek Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sünnetine bağlılığını ifade etmişti.[57] Diğer sahâbîlerin de benzer tavırlar sergiledikleri görülmektedir.

Sahabîler arasında kimi zamanlar Hz. Peygamber'in emir ya da nehiylerinin ne anlama geldiği konusunda farklı görüşler olsa bile, ona uyma konusunda herhangi bir tereddüt yaşanmamıştır. Sözgelimi Hendek Gazvesi'nden sonra Cebrâil, Müslümanlara ihanet eden Kureyzâ Yahudilerine savaş açılması gerektiğini Allah Resulü'ne söylemişti. Hz. Peygamber de işin önemine binaen Müslümanların derhal harekete geçerek, ikindi namazını Kureyzâ yurdunda kılmalarını söyledi. Bu emrin ne anlama geldiği hususunda sahâbîler iki gruba ayrıldı. Birinci grup, Hz. Peygamber'in mü'minleri bir an önce Kureyzâ yurduna sevketmek istediğini düşünüp, bu amaç da gerçekleştiği için namazlarını yolda eda ettiler. Ama diğer grup Allah Resulü'nün ikindi namazınızı Kureyzâ yurdunda kılın emrinin zahirine bağlı kalarak vaktin geçme tehlikesine rağmen namazlarını yolda kılmadılar. Daha sonra bu görüş farklılığı, Hz. Peygamber'e sorulduğunda o her iki gruba da bir şey dememiş, yaptıklarını onaylamıştı.[58] Netice itibariyle, her iki grup Resûlullah'ın emrini farklı şekillerde anlasa da ona uyma konusunda bir tereddüt meydana gelmemişti. Esasen bu şekilde davranmaları Allah Resulü'nü doğru anlayıp, tabi olma arzularından kaynaklanıyordu.

DEĞERLENDİRELİM

Bir gün bir bedevi Hz. Ömer'in karşısına çıktı ve: "Sen adaletle hükmetmiyorsun, bize yeterince maaş da vermiyorsun!" dedi. Adalet timsali Hz. Ömer bu haksız suçlama karşısında çok öfkelendi. Adamı neredeyse dövecekti. O esnada Hz. Ömer'in şûrâ meclisi üyelerinden biri hemen araya girdi ve şöyle dedi:

"Ey Ömer, Yüce Allah kitabında sevgili Peygamberine hitaben: "Sen af yolunu tut, cahillere aldırma!" *(A'raf suresi, 199. ayet)* buyurmuyor mu? Bu seni kızdıran adam da cahillerdendir." dedi.

Hz. Ömer bu hatırlatma karşısında derhal sakinleşti.

(Buhârî, İ'tisâm, 1.)

Bu olayı sahabenin Kur'an'a bağlılığı ve Hz. Peygamberi örnek edinmesi bakımından değerlendiriniz.

İşte burada sırf taklit ile şuurlu yöneliş ve örnek alışı birbirinden ayırmak gerekir. Çünkü taklitte irade ve bilinç söz konusu değildir. Örnek alış ve tabi olmada ise tam bir irade vardır.

57 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C I, 10.
58 Buhârî, Salatü'l-havf, 5.

6. Kur'an ve Sünnete Bağlılık ile İlgili Hadis Metinleri

1

إِنَّ رَسُولَ اللهِ قَالَ :

« تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا: كِتَابَ اللهِ، وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ »

Resulullah şöyle buyurmuştur:

"Size sıkı tutunduğunuz sürece yolunuzu şaşırmayacağınız iki şey bıraktım: Allah'ın Kitâb'ı ve Resulünün sünneti."

(İmam Mâlik, Muvattâ, Kader, 3.)

2

قَالَ عُمَرُ: أَمَا إِنَّ نَبِيَّكُمْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ قَالَ:

« إِنَّ اللهَ يَرْفَعُ بِهٰذَا الْكِتَابِ أَقْوَامًا، وَيَضَعُ بِهِ اٰخَرِينَ »

Ömer b. Hattâb (r.a.) dedi ki: Nebîniz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Allah şu Kur'an'la (amel eden) kavimleri yükseltir, (amel etmeyen) diğerlerini de alçaltır."

(Müslim, Müsâfirîn, 269.)

3

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

« كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الجَنَّةَ اِلَّا مَنْ أَبَى، قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ، وَيَأْبَى؟ قَالَ مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى »

Ebu Hüreyre'den (r.a.) nakledildiğine göre Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Ümmetimin tamamı cennete girecektir. Yüz çevirenler hariç." Bunun üzerine oradakiler: "Ya Resulallah kim cennetten yüz çevirir ki?" diye sordular. Peygamber Efendimiz şöyle cevap verdi: *"Kim bana itaat ederse cennete girer. Kim bana karşı gelirse o yüz çevirmiştir."*

(Buhârî, İ'tisâm, 2.)

4

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ:

« دَعُونِى مَا تَرَكْتُكُمْ، إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِسُؤَالِهِمْ وَاخْتِلاَفِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ، فَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَىْءٍ فَاجْتَنِبُوهُ، وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ »

Ebu Hüreyre'nin (r.a.) bildirdiğine göre, Nebî şöyle buyurmuştur:

"Sizi bıraktığım konularda siz de beni kendi halime bırakınız. Sizden öncekilerin helak oluş sebebi, (gereksiz) soru sormaları ve peygamberlerine muhalefet etmeleridir. Size bir şeyi yasakladığımda ondan mutlaka kaçınınız; bir şeyi emrettiğimde ise gücünüzün yettiği nispette onu yerine getiriniz."

(Buhârî, İ'tisâm, 2; Ayrıca bk. Müslim, Hac, 412.)

5

قَالَتْ عَائِشَةُ: صَنَعَ النَّبِىُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا فَرَخَّصَ فِيهِ، فَتَنَزَّهَ عَنْهُ قَوْمٌ، فَبَلَغَ ذٰلِكَ النَّبِىَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَخَطَبَ فَحَمِدَ اللّٰهَ ثُمَّ قَالَ:

« مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَتَنَزَّهُونَ عَنِ الشَّىْءِ أَصْنَعُهُ، فَوَاللّٰهِ إِنِّى لَأَعْلَمُهُمْ بِاللّٰهِ، وَأَشَدُّهُمْ لَهُ خَشْيَةً »

Aişe (r.a.) der ki: Resulullah (s.a.v.) bir iş yaptı ve yapılmasına da ruhsat verdi. Bazı kimseler ise o işi yapmaktan çekinip kaçındı. Onların bu davranışı kendisine ulaşınca Efendimiz şöyle buyurdu:

"Bazılarına ne oluyor ki, benim bizzat işlediğim (ve yapılmasına ruhsat verdiğim) bir şeyi işlemekten (hoşlanmıyor ve) çekiniyorlar. Allah'a yemin ederim ki, ben Allah'ı onlardan daha iyi bilir ve Allah'a karşı onlardan çok daha fazla korku duyarım."

(Buhârî, İ'tisâm, 5.)

6

عَنْ أَبِى سَعِيدٍ اَلْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ:

« لَتَتْبَعُنَّ سَنَنَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، شِبْرًا شِبْرًا وَذِرَاعًا بِذِرَاعٍ، حَتّٰى لَوْ دَخَلُوا جُحْرَ ضَبٍّ تَبِعْتُمُوهُمْ قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ، اَلْيَهُودُ وَالنَّصَارٰى؟ قَالَ: فَمَنْ؟ »

Ebu Saîd el-Hudrî'nin (r.a.) rivayet ettiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Muhakkak sizler, sizden önceki ümmetlerin yollarını karış karış, arşın arşın takip edeceksiniz. Hatta onlar bir keler deliğine girseler, onların peşinden gideceksiniz." Biz: "Ya Resulallah! Yahudi ve Hristiyanlara mı?" dedik. Peygamberimiz:

"Başka kim olur ki?" buyurdu.

(Buhârî, İ'tisâm, 14.)

7

عَنِ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِى كَرِبَ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ:

« أَلَا إِنِّى أُوتِيتُ الْكِتَابَ، وَمِثْلَهُ مَعَهُ، أَلَا يُوشِكُ رَجُلٌ شَبْعَانُ عَلٰى أَرِيكَتِهِ يَقُولُ عَلَيْكُمْ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ فَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَلَالٍ فَأَحِلُّوهُ، وَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرِّمُوهُ »

Mikdâm b. Ma'dîkerib'in (r.a.) bildirdiğine göre Resulullah şöyle buyurmuştur:

"Dikkatinizi çekerim! Bana Kitapla birlikte onun benzeri verildi. Şuna dikkat edin! Yakında rahat koltuğuna kurulmuş karnı tok bir adam şöyle diyecek: Bu Kur'an size yeter; onda neyi helal bulursanız onu helal sayın, neyi de haram bulursanız onu da haram bilin."

(Ebu Dâvûd, Sünne, 6; Ayrıca bk. Tirmizî, İlim, 10.)

OKUMA PARÇASI

SÜNNETE BAĞLILIĞIN ÖNEMİ

عَنْ جَابِرٍ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ « مَثَلِى وَمَثَلُكُمْ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَوْقَدَ نَاراً فَجَعَلَ الْجَنَادِبُ وَالْفَرَاشُ يَقَعْنَ فِيهَا وَهُوَ يَذُبُّهُنَّ عَنْهَا وَأَنَا اٰخِذٌ بِحُجَزِكُمْ عَنِ النَّارِ ، وَأَنْتُمْ تَفَلَّتُونَ مِنْ يَدِى »

Câbir radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Benim ve sizin durumunuz, ateş yakıp da ateşine çekirgerler ve kelebekler düşmeye başlayınca, onlara engel olmaya çalışan adamın durumuna benzer. Ben sizi ateşten korumak için kuşaklarınızdan tutuyorum, siz ise benim elimden kurtulmaya, ateşe girmeye çalışıyorsunuz."

(Müslim, Fezâil, 19.)

HADİSİN SAHABİ RAVİSİ: CÂBİR B. ABDULLAH

Hicretten 16 yıl önce Medine'de doğdu. Babası Uhud Gazvesi'nde ilk şehid düşen sahabi Abdullah b. Amr b. Harâm'dır. Babası hayatta iken 9 kız kardeşine bakmak için savaşlara katılamamıştı. Babasının vefatından sonra Peygamber Efendimizle birlikte 19 gazvede bulundu. Câbir radıyallahu anh İkinci Akabe Bîatı'na katılan 70 kişilik heyetin en küçük üyesiydi.

Peygamber Efendimiz Câbir'i çok severdi. Zaman zaman onu devesinin arkasına bindirir, hastalandığında ziyaretine giderdi. Babası geride bir hayli borç bırakarak şehid olduğu zaman Câbir bu borçları ödemekte zorluk çekti. Çoğu Yahudi olan alacaklılar borcunu hemen ödemesini istiyorlardı. Fakat onun hurma bahçelerinden başka geliri yoktu. Üstelik o yıl mahsul de azdı. Resul-i Ekrem Efendimiz toplanan hurmaları öbekler halinde yığdırdı. Mübarek eline ölçeği alarak herkese alacağını vermeye başladı. Fahr-i Cihân Efendimizin bir mûcizesi olarak Câbir'in bütün borçları ödendiği gibi hurmaların hiç eksilmediği görüldü.

Zâtürrikâ Gazvesi'nden dönerken Efendimiz onunla sohbet etti. Yeni evlendiğini, birçok borcu bulunduğunu öğrenince devesini kendine satmasını istedi. Uzun bir pazarlıktan sonra, Medine'ye varınca teslim etmek şartıyla Nebiyy-i Muhterem Efendimiz Câbir'den devesini satın aldı. Câbir deveyi teslim etmek üzere getirdiğinde, Resulullah Efendimiz ona olan borcunu ödedikten sonra başka deveyi de kendisine hediye etti. Efendimizin bu eşsiz yardım şekli Ashab-ı Kirâmı duygulandırdı. Bu olay daha sonraları deve gecesi anlamında Leyletü'l-baîr diye anıldı. Resul-i Kibriyâ o gece Câbir için 25 defa istiğfâr etti.

Binden fazla hadis rivayet ettikleri için "müksirûn" diye anılan yedi sahabiden biri olan Câbir radıyallahu anh, mükerrerleriyle birlikte 1540 hadis rivayet etmiştir. Bizzat kendisinin Hz. Peygamberden duymadığı bir hadisi Ashab-ı Kirâmdan Abdullah b. Üneys'in

bildiğini haber aldı. Bu hadis, üzerinde mazlum hakkı bulunan kimsenin cennete giremeyeceğine dairdi. Câbir bu hadisi Peygamber Efendimizden duyan ilk ağızdan bizzat işitmek istedi. Fakat bu sahabi Şam'a yerleşmişti. Câbir yılmadı. Bir deve satın alarak Medine'den yola çıktı. Bir ay süren uzun bir yolculuktan sonra Şam'a vardı ve hadisi Abdullah b. Üneys'e sorarak öğrendi.

Hayatının sonlarına doğru gözlerini kaybetti ve 78 (697) yılında 94 yaşında Medine'de vefat etti. Medine'de en son vefat eden sahabi Câbir b. Abdullah idi.

Allah ondan razı olsun.

HADİSİN AÇIKLAMASI

Bu hadis, Peygamber Efendimizin ümmetine olan şefkat ve merhametinin, onlara bir zarar gelmemesi için ne kadar gayret gösterdiğinin delilidir. Kendilerini ateşe atan pervaneler, bilgisizlik ve idraksizlikleri sebebiyle böyle yapıyor ve helak oluyorlar. Oysa insanoğlu akıl ve idrak sahibidir. Bu vasıflara sahip olmayan hayvanlar gibi hareket etmemesi gerekir. İnsanın içine gireceği ateş cehennemdir. Cehennemden, onun yakıcı ateşinden korunmanın ve kurtulmanın yolu Allah ve Resulü'nün emir ve tavsiyelerine uymak, helal-haram sınırını bilip tanımakla mümkündür. Peygamber Efendimiz, "Ben sizi ateşten korumak için kuşaklarınızdan tutuyorum." derken, size helal ve haramın hudutlarını öğretiyor, insanı cehenneme götüren davranışlardan sizi haberdar ediyorum; buna rağmen siz, nefislerinizin arzusuna uyarak haramlara dalıyor, cehenneme girmenizi gerektirecek işler yapıyorsunuz, demek istiyor.

Gerçekten Kur'an ve Sünnet, hangi amellerin insanı cennete götüreceğini, hangilerinin cehenneme girmeye sebep olacağını çok açık bir şekilde ortaya koymuş, gözler önüne sermiştir. Yanmakta olan bir ateşe cırcır böceklerinin ve pervanelerin gelip düştüğünü, yanıp helak olduğunu nasıl apaçık görüyorsak, cehennemlik ameller de onun kadar apaçık bellidir. Bu yasakları çiğneyenler, günahları ve dünyalık şehvetleri sebebiyle cehennem ateşinde yanacaklardır. Bu, Allah'a ve Peygamberine itaat etmemenin, emirlerine uymamanın sonucudur.

[Nevevî, Riyâzü's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri (Tercüme ve şerh: M. Yaşar Kandemir vd.), C 1, s. 571-572; a.g.e, C 1, s. 104-105.]

HADİSTEN ÖĞRENDİKLERİMİZ

1. Peygamber Efendimiz ümmetine karşı son derece merhametli ve şefkatlidir. Onun sünnetine uyanlar şefaatine ulaşırlar, karşı gelenler ise kendi nefislerine zulmetmiş olurlar ve cehenneme girerler.

2. İnsanların büyük bir çoğunluğu bilgisizdir. Peygamberler ise insanları uyarmak için gönderilmişlerdir.

3. Uyarıya kulak asmayanlar, helal ve haramı gözetmeyenler, mümin de olsalar cehenneme girerler.

4. Peygamberimizin sünnetleri ve uyarıları ümmetine kıyamete kadar rehberdir.

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. İslam dinine ait esaslardan, hükmü sünnet ile belirlenmiş olanlara üç örnek veriniz.

.....
.....
.....

2. Sünnetin evrensel oluşu ne demektir? Açıklayınız.

.....
.....
.....

3. Peygamberlere olan ihtiyac ile ilgili bir ayet ve bir hadis yazınız ve açıklayınız.

.....
.....
.....
.....

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Model alınan insanla aynîlik/özdeşleşme anlamına gelen "örnek alma" eyleminin zıttı nedir?

A) Taklit

B) Taassup

C) Teşvik

D) Tabiilik

E) Teşri

2. Sünnetin bağlayıcılık esaslarının belirlenmesi oldukça güç konulardan biridir.

Bu hususta bir Müslümanın göstermesi gereken en önemli tavır nedir?

A) Mezhepçilik

B) Samimiyet

C) Bilimsellik

D) Öz güven

E) Affedicilik

3. *"Nerede olursanız olun, daima hakkı, doğruyu söyleyin."*

(Buhârî, Ahkâm, 43.)

Resulullah'ın bu açıklaması onun sünnetinin hangi yönüne işaret eder?

A) Fıkhi yönü

B) Bölgesel oluşu

C) Ailevi yönü

D) Tarihî oluşu

E) Evrensel oluşu

4. "Gerçek şu ki, Allah'ı ve ahiret gününü (korku ve umutla) bekleyen ve O'nu her daim anan kimseler için Allah'ın Elçisi güzel bir …….. teşkil eder"

(Ahzâb suresi, 21. Ayet)

Bu ayette boş bırakılan yere hangi kelime yazılmalıdır?

A) Delil

B) Kopya

C) Örneklik

D) İtaat

E) Ciddiyet

5. "De ki, Allah'a ve peygambere ……. edin. Eğer yüz çevirirlerse muhakkak ki Allah kâfirleri sevmez."

(Âl-i İmrân suresi, 32. ayet.)

Bu ayette boş bırakılan yere aşağıdaki kelimelerden hangisi getirilmelidir?

A) İttiba

B) İtaat

C) İfşaat

D) İbadet

E) İtidal

C. Aşağıdaki cümleler doğruysa başına (D), yanlışsa (Y) yazınız.

1. (.....) Peygamberimiz (s.a.v.) namazı nasıl kıldıysa biz de öyle kılmalıyız.

2. (.....) Efendimizi; giyim kuşamı, binekleri, kullandığı kap kacaklar bakımından da örnek almalıyız.

3. (.....) Peygamberimiz (s.a.v.) kabak yemeğini pek severdi. Sünnete bağlılık bu yemeği sevmeyi gerektirir.

4. (.....) Sünnete bağlılık; şefkatli, merhametli, bağışlayıcı ve yumuşak huylu olmayı gerektirir.

5. (.....) Peygambere (s.a.v.) Kur'an ile birlikte onun bir benzeri olan sünnet de verilmiştir.

6. (.....) Peygamberin (s.a.v.) tek görevi Kur'an'ı tebliğ etmektir.

7. (.....) Kur'an'da yer almayan konularda sünnete başvurmalıyız.

D. Peygamberimizin sahabilerinden ve hadis ravisi olan Câbir b. Abdullah (r.a.) hakkındaki bilgilerinizi gözden geçirerek aşağıdaki boşluğa yazınız.

.....
.....
.....
.....
.....